

בס"ד
שיעורי "ליל שישוי"
בישיבה"ק ברכת יצחק
שנה י"ב
פרשת כי תבא
האם מותר להשתמש בפרסום חבירו
פכ"ו פי"ז "ארור מסיג גבול רעהו"

א. מעשה בחברת משקאות, אשר המציאה משקה חדש, לשם שיווקו, ערכה מסע פרסום, וכנהוג היום עושים מסע פרסום בב' שלבים, בפעם הראשונה מפרסמים אודות משקה חדש שעומד להופיע על המדפים כגון "היכנונו למשקה החדש" ולאחר זמן כאשר יוצרים סקרנות מה אצל הציבור, שבים ומפרסמים שוב את תמונתו של המשקה החדש, תחת הכיתוב זה המשקה שאליו ציפתם (כמובן לדעת המפרסמים). והנה חברה א' השקיעה הון רב עבור פרסום זה, וחברה ב' שגם היא החלה לייצר משקה חדש, ניצלה את הפרסום של חברה א' ופירסמה גם היא, זהו המשקה אליו ערגה נפשכם בצירוף התמונה של המשקה החדש שיצא תחת ידיהן, נשאלת השאלה, א' האם היה מותר לחברה הב' להשתמש בפרסום שהושקע בו ממון רב ע"י חברה א', ב' האם יכולה חברה א' לתבוע תשלומין מחברה ב' באשר היא השתמשה בפרסומיה של חברה א'.

האם שייך בעלות על פטנט

ב. והנה כבר דנו רבות האם מצד דיני התורה יש בעלות על "פטנט", ובשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' ר"ב) העלה לגבי שאלה שנשאל לגבי ראובן שהמציא פטנט, ועשה מזה עסק מכניס, לימים שבק ראובן חיים לכל חי, והוריש את הפטנט לבתו, ועתה בא שמעון והעתיק את הפטנט והקים עסק מתחרה, ובכך נישל את את פרנסת בתו של ראובן, ונשאלה השאלה, האם חייב שמעון להפסיק עם העסק הנולד כתוצאה מהפטנט, והשיב המהרש"ם, שיש בזה איסור של "לא תסיג גבול רעך" אך מ"מ אין בזה גזל, מכיון שפטנט הוא דבר שאין בו ממש, ולכן ל"ש ע"ז ירושה, אך מ"מ יש יש לעשות פשרה ביניהן.

וע"ע בשו"ת שואל ומשיב (ח"א סי' מ"ד) שכתב לגבי אדם שחיבר ספר, יש לו בעלות על יצירתו, ואין רשאי האחר להנות מפרי עטו ללא רשותו, וכן ההפלאה גזר שלא ידפיסו ספרו בלא רשותו. וע"ע ברמ"א (ח"מ סי' שפ"ו ס"ג) שכתב לגבי ישראל שהלוה לעכו"ם ברבית ובא אחר ואמר לעכו"ם שיחזיר המעות לראשון והוא ילוה לו בפחות, שאינו חייב לשלם, דלא ברי היזקא אלא ספק גרמא (וכתב בערוה"ש שגם ספק גרמא אם נתכוין להזיק חייב בדיני שמים), מיהו יש לקרותו רשע טפי מעני המהפך בחררה. (וע"ע פתחי חושן ח"ה פ"ט סעיף י"א שמנה שם הדעות שיש לאדם בעלות על המצאה, לגבי הך שאסור להשיג גבולו).
נמצא א"כ שהחברה הב' שנשענה בפרסומיה על החברה הא', הרי היא משגת את גבולה, ומותר מן הדין לתבוע אותם שיסלקו מעשיהן.

האם זולכים בזה אחר דינא דמלכותא בארץ ישראל

ג. והנה לגבי פטנט, מסתבר שאם מהג המדינה שאדם לא יעתיק "פטנט", אזי אסור גם מדינא דמלכותא, שהנה החתם סופר (בשו"ת חו"מ סי' מ"ד) הביא מח' הראשונים בענין "דינא דמלכותא דינא" שהרשב"ם בב"ב (דף נ"ד ב') כתב הטעם שדינא דמלכותא דינא משום שבני המדינה ניחא להו בכך, וז"ל כל מסים וארנונה ומנהגי של משפטי מלכים שרגילים להנהיג במלכותם דינא הוא שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטיו והילכך דין גמור ואין למחזיק בממון חברו עפ"י חק המלכות הנהוג בעיר משום גזל עכ"ל.

ולפ"ז כתב החת"ס שאין לחלק בין מלך גוי למלך ישראל שאפי' מלך ישראל שאין הארץ שלו שהרי לשבטים נתחלקה, מ"מ כל נימוסיו וחוקיו מקבלים עליהם ברצונם ומחילה גמורה הוא (ומ"מ כל זה כשאינו מתנגד למ"ש תורה בהדיא אבל כשמתנגד למ"ש תורה בהדי' אזי אפי' למלך אומות העולם אין שומעים וק"ו למלך ישראל), ולפי"ז ודאי שיש תוקף לתקנות הדרכים שנתקנו לתועלת הציבור.

מוסיף החת"ס שגם לשי' הר"ן בנדרים (דף כ"ח א') שכתב שדינא דמלכותא דינא הוא רק במלכי אומות העולם, משום שהארץ שלו, ויכול לומר להם אם לא תעשו כמצותי אגרש אותכם מן הארץ, אבל במלכי ישראל מכיון שאין לו רשות לגרש את ישראל מארצו, שהרי כל ישראל שותפים בארץ, לא אומרים בזה דינא דמלכותא דינא. זה רק ביחס למיסים וארנונה שמטיל המלך עליהם בעל כורחם, אבל בתקנות ונימוסים שנועדו לתועלת היושבים בארץ, מודה הר"ן שדינא דמלכותא דינא, ובזה אין לחלק בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם.

ולפי"ז יתכן שלגבי פטנט, באם אדם המציא פטנט, ועפ"י חוקי המקום אם לא רשם אותם אצל משרד הפטנטים, אין לו בעלות על כך, מסתבר שאין בזה איסור מצד דינא דמלכותא, אך עדיין יש בזה איסור של "משיג גבול" (ואולי הוי כאבידה מדעת שהפקירן וצ"ע) וא"כ בנידון דידן הגם שהמודעה הראשונה אינה בכלל פטנט, מ"מ יש בכך איסור של משיג גבול כמו שכתבו הפוסקים לענין פטנט בזמנם.

האם ניתן לתבוע תשלום

ד. אלא שיש לדון האם החברה הא' יכולה לתבוע את החברה הב' תשלום הפירסום, או דילמא מכיון שאין כאן מעשה גזל בידים, ל"ש לחייב אותה בתשלומין.

אך הנה בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סי' קנ"ז) הובא שנשאל לגבי אדם שהמציא משקה המכיל מים מתוקים וריחניים והוציא רשיון ע"ז מהממשלה, ובא אחר והתחיל לייצר משקה זהה, ובחוצפתו הדפיס על תוויות של המשקאות שייצר, את מספר הרשיון של חברו, האם חייב לשלם לו עבור דמי הרשיון שהשקיע הראשון.

השיב הדברי מלכיאל, שחייב הראשון לשלם לו עבור הוצאותיו, כדמצינו בב"ב (דף ד' ב') בסוגיא דמקיף וניקף, שאם עמד הניקף וגדר את הרוח הרביעית, מגלגלין עליו את הכל, ומצד נהנה, ואין לומר שהדין של ניקף, אמור רק במקום שנהנה מגוף ממון חברו ואילו כאן אינו נהנה מגוף הממון, שהרי גם במקיף וניקף, אינו נהנה מגוף הגדר, אלא ההנאה מסתכמת בכך שמונע היזק בתוך שדותיו. ומכאן יש לחייב את החברה הב' להשתתף בהוצאות הפרסום שהוציאה חברה הא'.

במקום שלא אירע נזק האם חייבים לשלם

ה. ויש להוסיף ולדון, מה הדין אם החברה הב' לא הזיקה במאומה, לחברה הא', כגון שהחברה הא' פרסמה "היכוננו לחדוש שלא נראה מעולם" מתוך כוונה לפרסם משקה חדש, והחברה הב' אינה

עוסקת בייצור משקאות, אלא בשיווק רהיטים ובדיוק המציאו שולחן מודולרי חדש, והם נשענו על סקרנותם של העולם ופרסמו שהחידוש הוא שולחן מיוחד במינו (באופן שיש קשר איתן בין המסע הפרסום הראשון לפרסום השני), ועתה טוענת החברה הב' שלא הזיקו כלל את החברה הא' אלא שניצלו את הפרסומת שנעשתה לפרסם מותר שלהם, האם עליהם לשלם, או דילמא שהוא בכלל זה נהנה וזה לא חסר.

והנה הפוסקים דנו, בדבר ראובן ושמעון שהיו שותפין לעסק מסויים, ונתפסו בידי השלטונות, עקב טענה שהעסק אינו עומד בחוקי המדינה, וראובן שכר עו"ד ממולח, שהצליח להוכיח שטענת השלטונות כנגדם חסרת בסיס, ומחמת כן שיחררו גם את שמעון, נשאלו הפוסקים האם ראובן חייב להשתתף עם ראובן בהוצאות שכירת העו"ד, או שמא נכנסו לכלל של "זה נהנה וזה לא חסר, פטור" שהרי ראובן בלא"ה היה שוכר עו"ד לשחרר עצמו ממאסר.

וכתב הרמ"א (חו"מ סי' רס"ד ס"ד) שיש בזה ג' חלוקות, אם לא היה צריך להשתדל באופן מיוחד עבור חברו, אלא שממילא יצא חברו מבית האסורים, אינו צריך לשלם לו, ואם היה צריך להשתדל אף עבור חברו, חייב לשלם לו כפי מה שנהנה, אך אם לא היה צריך לשלם לעו"ד שכר נוסף עבור הייצוג של חברו, אינו חייב לשלם, מהכלל של זה נהנה וזה לא חסר. ומתוך כך העלה הרמ"א שמי שירד להציל ספריו והציל גם את ספרי חברו, אם לא היה צריך לטרוח יותר בשביל חברו, אין חברו חייב לשלם לו, אבל אם ירד כדי להציל את שלו ושל חברו חייב לשלם לו.

והנה במקרה דנן, הרי החברה הא' שיצא ראשונה במסע פרסום לא התכוונה כלל להועיל לאי מי מבלעדיה, וא"כ הגם שהחברה הב' נהנתה מההשקעה, מ"מ הרי זה בכלל זה נהנה וזה לא חסר, שפטורים מלשלם.

אך כתב הדברי מלכיאל (שם) שכל דברי הרמ"א אמורים במקום שלא גילה דעתו האסיר השני שניחא ליה בהוצאה, אבל במקום שגילה דעתו שניחא ליה בהוצאה, חייב לשלם (כגון אם ידוע שניסה להשיג עו"ד שייצג אותו) ומטעם שנעשה כשותף בדבר, וחיזק דעתו מהדין של מקיף וניקף, שהרי גם שם לא היה בדעת הניקף בתחילה להשתתף בהוצאות הגדר, ומ"מ מכיון שלבסוף הוציא ממון וגדר את הרביעית, חייב לשלם, מהטעם שנעשה שותף למפרע בבניית הגדר, וא"כ גם בנידון של המשקה שהמציא אדם נוסף, גם אם לא מזיק את חברו, מ"מ גילה דעתו שניחא ליה בהוצאה שהוציא הראשון ועליו לשלם.

ומכאן בנידון דידן, מכיון שהחברה הב' גילתה דעתה שהיא נכונה להוציא ממון עבור הפרסום, הרי היא נעשית שותפה בדיעבד, למסע הפרסום הראשון, על כל הוצאותיו, וזאת גם אם נאמר, שאין כאן משיג גבול רעהו, כיון שאין היא מזיקה בפרסומה למוצר שמשווקת החברה הא'.